

До соціологічної реальності цивільної сфери

У професійній соціологічній спільноті ім'я Джефрі Александера вже доволі стійко асоціюється не лише з його фундаментальними працями у царині теоретичної соціології, а й із розробленням напряму культурної соціології та відповідними працями в цій царині, включно з концептуалізацією проблематики громадянського суспільства та цивільної сфери. В останній період соціолог доволі активно розвиває саме ці аспекти культурної соціології. Зокрема, важливим фокусом спрямування цієї активності є реалізація плану щодо підготовки за участі самого Дж. Александера та його колег з різних частин світу шести тематичних збірок, присвячених дослідженням культурних особливостей та проявів цивільної сфери. Наприклад, 2018 року вийшла друком збірка “Цивільна сфера в Латинській Америці”, 2019 року підготовлено розвідки про особливості функціонування цивільної сфери у Східній Азії та в європейському скандинавському регіоні, а також дослідження практичної взаємодії цивільної сфери та політичного радикалізму. Цього року в наміри американського соціолога та його колег входить підготовка збірок про взаємодію цивільної сфери та популізму, а також про особливості функціонування цивільної сфери в Індії.

Мета цього потужного і розгалуженого дослідницького проекту не зводиться суто до популяризації та розвитку Дж. Александером підходів своєї культурної соціології та, зокрема, теорії цивільної сфери. В цих публікаціях, об'єднаних спільною тематикою, дослідники намагаються здолати іманентну дилему розвитку соціологічного знання, а саме розрив між теорією і практикою. І хоча кожне дослідження окреслює спільні теоретико-методологічні підходи, у всіх цих розвідках соціологи фокусують увагу на практичних проявах та особливостях функціонування цивільної сфери у конкретних соціологічних кейсах — від досліджень цивільності у студентському кампусі університету в Колумбії до особливостей моральних кодів та повсякденної цивільності в Китаї, від функцій цивільної інклюзії хіп-хопу у Швеції до презентацій цивільної непокори в Гонконгу, від формування мереж солідарності проти насильства щодо жінок в Аргентині до досліджень медійного дискурсу щодо проблем освіти в Південній Кореї. Ці дослідницькі кейси показують повсякденну соціологічну реальність цивільної сфери, яка поєднує особливості нормативного ідеалу із практичною регулятивною системою взаємин у суспільстві та в інтеракціях між цивільною і нецивільними сферами, зокрема державою, бізнесом тощо. Варто згадати, що такий соціологічно реалістичний підхід Дж. Александер вже застосовував і до громадянського суспільства¹. Нинішнє дослідження цивільної сфери — в різних її аспектах, проявах та особливостях — є певним продовженням цієї методологічної логіки. До того ж у теоретико-методологічних інтерпретаціях Дж. Александера та його колег цивільна сфера, громадянське су-

---

¹ Alexander, J. C. (Ed.), (1998). *Real Civil Societies: Dilemmas of Institutionalization*. S.I.: Sage Press.

спільство, а також демократія як спосіб суспільної життєдіяльності є функціонально взаємопов'язаними: цивільна сфера є соціокультурним простором для громадянських практик і одночасно символічно інтерпретаційним та нормативно-регулятивним полем повсякденного функціонування демократії в сучасних суспільствах.

У цьому числі журналу ми знайомимо читача з цим дослідницьким проектом американського соціолога, публікуючи адаптовану для журнального формату статті версію вступу Джефрі Александера і Карло Тоньято до збірки “Цивільна сфера в Латинській Америці”, опублікованої в 2018 році. Текст статті у концентрованій формі містить основні теоретико-методологічні положення теорії цивільної сфери, інтерпретовані авторами в соціокультурних та суспільно-політичних контекстах демократизації країн Латинської Америки. І є принаймні кілька аргументів, що роблять латиноамериканський контекст близьким та актуальним для осмислення українських реалій. Чимало латиноамериканських країн, як і Україна, мають багато в чому подібний досвід і досі перебувають у складних процесах поставторитарних суспільних трансформацій, являючи собою разом з іншими подібними кейсами історичну “третю хвилю” демократизації. Як для України, так і для країн латиноамериканського континенту є спільними та й досі актуальними обставини історичної колонізації, боротьба за власну державну незалежність і формування нових політичних націй. Спільними особливостями формування цивільних сфер у цих обставинах є також певні компроміси й незрідка навіть дискредитація цивільних сфер під тиском внутрішніх і зовнішніх політичних, історичних та культурних обставин розвитку, дискредитація демократичних та визвольних досягнень такими ознаками браку цивільності, як корупція державного апарату, політичний вплив олігархії, розколи, що підривають соціальну солідарність, медійно-інформаційні маніпуляції тощо. Водночас автори стверджують, що складні трансформації цивільної сфери в Латинській Америці та певні особливості постколоніальної політичної культури з її неусталеністю демократичних інститутів та буцімто схильністю до політичного насильства — це не привід відмовляти країнам цього регіону у здатності їх до успішного розвитку демократичних моделей. Ба більше, на переконання авторів, історичні досягнення та уроки латиноамериканської демократії, яку слід розуміти як спосіб суспільної життєдіяльності, а не лише як форму врядування, є великою мірою приниженими та недооціненими як у світовій теорії, так і в соціальній практиці. Це особливо актуально для реалізації завдань “демократизації демократії” (якщо застосувати слідом за авторами формулу А. Турена), що також передбачає “розширення, відтворення та зміцнення справжніх цивільних сфер”.

Оптимістичний конструктивний пафос Джефрі Александера і Карло Тоньято стосовно перспектив та можливостей латиноамериканського демократичного розвитку є цілком прийнятним та стимулювальним і в межах вітчизняного контексту. Тим паче, що і сам американський соціолог, який є членом редколегії нашого журналу, також робить наголос на цих можливостях для України, висловлюючи щире зацікавлення та своє цілковите сприяння у підготовці публікації цієї статті.

ВІКТОР СТЕПАНЕНКО